

Fra Københavns nordegn slotte og landsteder

I 1600- og 1700-tallet var store dele af den københavnske nordegn dækket med skov, der tilhørte kronen. Her arrangerede skiftende konger storslåede jagter. Der blev hugget skydelinier i skovene, indrettet dyrehaver, anlagt jagtveje og bygget lystslotte, der kunne huse de kongelige selskaber.

I løbet af 1700- og 1800-tallet fulgte hovedstadens absolutte overklasse efter.

Adelen, de øverste embedsmænd og kapitalstærke forretningsmænd overtog store parceller af krongodset og indrettede sig med palæer og fornemme lystejen-domme.

I samme periode kom Nordegnens natur til at spille en helt anden rolle. Med baggrund i Mølleåens store og stabile vandføring blev Mølleådalens centrum for nogle af Danmarks første industrivirksomheder.

Landskab og natur

På trods af byudviklingen sætter de mange skove stadig deres præg på Nordegnen. De fleste af skovene er meget gamle og har derfor et varieret plante- og dyreliv. Specielt er naturen enestående i Jægersborg Dyrehave – både fordi træerne her har fået lov til at stå til de segner og på grund af hjortenes uafbrudte græsning gennem flere hundrede år.

Andre særlige træk ved Nordegnens natur er de store søer og en række dybe dale, der tilfører landskabet variation og dramatik. Dalene har stor betydning for dyre- og plantelivet, fordi de skaber en naturlig forbindelse mellem områdets skove, søer og moser.

Næsten alle Nordegnens naturområder er beskyttet, bl.a. af store sammenhængende fredninger. Af særlig biologisk interesse kan nævnes Brobæk Mose ved Gentofte Sø og Lyngby Åmose, der begge har et helt specielt miljø med flere sjældne planter.

Kongernes jagter

Gennem middelalderen var jagten ejet af kongen og adelen. Særlig interesse havde kongerne i det skovrige Nordsjælland, der lå i bekvem afstand fra hovedstaden.

Fra midten af 1600-tallet indførtes den såkaldte parforcejagt, hvor store jagtselskaber kunne opleve jagten som en teaterforestilling. Når man med hunde havde opsporet et stykke vildt, blev der givet signal til jægerne, der til hest, med et halsende hundekobbel foran sig, forfulgte dyret, til det segnede. Nu kunne jagtherren aflive det udmat-

tede dyr med sit korte sværd. Jagtselskabet bestod også af et større antal tilskuere, der fra åbne kareter eller pavilloner kunne betragte jagtsceneriet. For bedre at kunne følge med i dramaet var tilskuerne placeret på et sted, hvorfra ryddede spor strålede ud til alle sider. I flere skove, bl.a. i Hareskoven og i Dyrehaven, kan man stadig se disse stjerneforløb af skovvejene. Også Femvejen i Ordrup er en sådan jagtstjerne.

Dyrehaverne

Normalt var der ikke hegn omkring kronens store jagtarealer. Men udvalgte steder indhegnedes mindre skovstykker – dyrehaver – så man kunne sikre en mere intensiv pleje af vildtet. På det areal, der i dag er Charlottenlund Skov, havde Christian IV allerede i 1622 anlagt en lille dyrehave. I 1669 indrettede Frederik III den store Jægersborg Dyrehave, der af den meget jagtinteresserede Christian V blev udvidet til også at omfatte det nuværende Jægersborg Hegn.

Kongernes slotte

Jagterne og skovenes smukke beliggenhed i nærhed til hovedstaden inspirerede kongemagten til at opføre en række jagt- og lystslotte. Disse slotte blev centrum for den selskabelighed, der hørte til de store parforcejagter. Her kunne de mange fornemme deltagere og tilskuere til jagterne bispises og indkvarteres.

Nogle af disse jagtslotte findes endnu: Charlottenlund Slot midt i Charlottenlunds lille dyrehave og Eremitageslottet, hvor jagtselskaberne kunne

indtage deres måltider med en storslået udsigt over jagtterrænet og Øresund. Andre slotte er revet ned, bl.a. et lille jagslot ved Frederiksdal. Det store Jægersborg Slot forfaldt og blev revet ned i 1761 – kun staldbygningerne er bevarede som en del af Jægersborg Kaserne.

Jagtvejene

For at kongen, hoffet og jagtselskaberne kunne befordres hurtigt og behageligt mellem slotte og jagtområder, blev der anlagt en række snorlige jagtveje, hvoraf flere kan genfindes i nutidens vejforløb, f.eks.: Ordrup Jagtvej, Vilvordevej, Nybrovej og den lange Jægersborg Allé, der forbandt Jægersborg Slot med den lille dyrehave og slottet i Charlottenlund.

Adelens og embedsstandens slotte

I kongernes fodspor fulgte hurtigt adelen, de højst rangerende embedsmænd og hovedrige forretningsfolk, der i 1700- og begyndelsen af 1800-tallet indrettede sig i Nordeggen med palæer og fornemme lystejendomme. Det var ikke længere jagterne, men de smukke omgivelser og den friske luft, der tiltrak aristokratiet. København var jo dengang klemt inde bag voldene, og luften var tung og usund i den overbefolkede, ukloakerede by. Samtidig var man påvirket af europæiske filosofers nye tanker om naturens renhed og skønhed. Selv om disse landsteder var store pragtbygninger, blev mange af dem kun brugt om sommeren, som et ”maison de plaisir”. Vinterhalvåret tilbragte man i palæer eller herskabslejligheder inde i København. Gehejmeråd og udenrigsminister J.S. Schulin flyttede f.eks. hvert forår sin familie og hele husholdningen med 10 vognlæs fra sit palæ i Bredgade til sommerslottet, Frede-

Eremitageslottet.

Foto: John Jærlbo

Foto: Sten Møeslund

Landstedslandskab ved Bagsværd Sø.

riksdal. Ud over de lokalt ansatte havde man med sig 20-30 tjenende ånder fra skolelærere til lakajer. Ud over husholdningen måtte der 15 gartnere og medhjælpere til for at passe slottets store parkanlæg.

I mange af lystejendommene var parkerne en vigtig del af anlægget. Næsseslottets park var berømt i samtiden for, at man havde indført romantiske elementer i tidens ellers stive barokke haveanlæg. Her var kunstige ruiner og grotter, lysthuse, obelisker og monumenter, der skulle give beskueren overraskelser og skabe forundring og eftertanke.

Industriens vugge

Samtidig med opførelsen af de mange slotte og landsteder foregik der i Nordeggen et helt andet udviklingsprojekt. Også her var det en heldig kombination af store naturressourcer og nærheden til hovedstaden, der satte gang i udviklingen. Helt tilbage til middelalderen lå der i Mølleå-dalen en række kornmøller, der udnyttede åens store og stabile vandkraft. I 1500-tallet var man begyndt at lave krudt i Ørholm Mølle og papir i Strandmøllen. Men i midten af 1600-tallet blev alle 8 møller fra Lyngby til Øresund til små industrimøller, ikke mindst fordi kongemagten havde brug for våben og krudt til tidens store krige. Da den moderne industrialisering satte ind i første halvdel af 1800-tallet, havde Mølleåens små virksomheder med deres gode beliggenhed og erfarne arbejdsstyrke allerede et forspring og kom til at føre an i industrialiseringen.

Ved alle de 8 møller er der i dag opsat informationstavler, der tegner et billede af møllernes historie og mangeartede produktion af bl.a. krudt, mønter, papir, klæde, søm, knive, værktøj, hestesko, kunstlæder, kobberplader og messingvarer.

Udvalgte seværdigheder

1 Frederiksdal Slot. I 1668 købte Frederik III Hjortholm Mølle og byggede et lille jagtslot, hvis fundament kan ses på bakken ved traktørstedet ”Den gamle have”. Kongen havde planer om at bygge et større slot med tilhørende barokhave nede ved Mølleåen. Planerne blev opgivet ved kongens død i 1670.

Gehejmeråd J.S. Schulin modtog for sine fortjenester Frederiksdal af Christian VI, og opførte et slot og anlagde en park ved Mølleåen. Parken var mindre og havde en anden placering end det anlæg, som kronen aldrig havde fået gennemført. Hovedbygningen blev færdiggjort i 1745 og blev én af hofbygmester Nicolai Eigtveds smukkeste bygningsværker. Frederiksdal er stadig i Schulin-familiens eje.

2 Charlottenlund Slot. Frederik III opførte 1690 et lille jagtslot, Gyldenlund, midt i den gamle dyrehave. Christian VI forærede slottet til sin søster, Charlotte Amalie, der i 1730-33 byggede et nyt og større slot – Charlottenlund – hvor hun boede hver sommer. Senere blev slottet ombygget og huser i dag Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser.

3 Sorgenfri Slot blev opført i 1705-06 som landsted for greve Carl Ahlefeldt. Fra 1730 var landstedet i kongefamiliens eje og i 1743-44 lod Kronprins Frederik (V) kavalere og staldbygningen opføre efter tegninger af arkitekt Laurids de Thurah. I 1756 forestod Thurah også en fuldstændig ombygning af hovedbygningen. I 1789 lod arveprins Frederik slottet ombygge til dets nuværende udseende. I slutningen af 1800-tallet blev slottet restaureret af F. Meldahl, der også opførte en glasveranda ved gårdfacaden. Sorgenfri Slot ejes i dag af staten, men er stillet til rådighed for kongefamilien. En del af parkområdet, der er indrettet som en skovklædt naturhave i engelsk stil, er tilgængelig for offentligheden.

4 Eremitageslottet er placeret på Eremitageslettens højeste punkt og den smukke barokbygning tager hele det pragtfulde landskab i besiddelse. Jagtslottet, der blev opført i 1734-36 for Christian VI med Lauritz de Thurah som arki-

tekt, erstattede et 2-etagers bindingsværkshus, som Christian V havde opført i 1694 i den nye dyrehave.

5 Bernstorff Slot blev i 1759-65 opført af udenrigsminister, greve J.H.E. Bernstorff, der omgav sin stilrene hovedbygning med et storslået parkanlæg. Bernstorff havde af kongen fået overdraget landsbyerne Gentofte, Vangede og Ordrup og blev en foregangsmand for de senere landboreformer ved at ophæve fæstebøndernes hoveri og udskifte deres jorde. Også dette slot har været i kongehusets eje, men i dag benytter Beredskabsstyrelsen bygningerne, og parken er åben for offentligheden.

6 Frieboeshvile blev opført ved Prinsessestien i midten af 1700-tallet som bolig for general Frieboe. I landstedets have ligger der et gravsted for general Frieboe og hustru. De fredede bygninger er i dag Lyngby-Taarbæk Kommunes Stadsarkiv.

7 Sophienholm er opkaldt efter hustruen til generalpostamt direktør og senere dronningens hofchef, Theodorus Holm de Holmskjold, der byggede landstedet i 1779. I 1805 blev den gamle bygning skiftet ud med den nuværende klassicistiske hovedbygning. I dag ejes Sophienholm af Lyngby-Taarbæk Kommune, der bruger den til restaurant og skiftende kunststillinger.

8 Aldershvile blev opført af Sophienholms ejer, T.H. de Holmskjold på den anden side af Bagsværd Sø. Da den statelige hovedbygning brændte i 1909, var den ejet af den velhavende og ekscentriske ”Grevinden af Bagsværd”. I dag står den udbrændte ruin stadig i den smukke park, der er ejet af Gladsaxe Kommune og er åben for offentligheden.

9 Næsseslottet blev opført som sommerresidens for skibsreder og storkøbmand Frederick de Coninck i 1783. Om vinteren boede han i Moltkes palæ i Bredgade. De Coninck havde købt den gamle Dronninggård, der i 1661 var opført af Frederik III's dronning, Sophie Amalie. Til erstatning for det gamle, forfaldne og delvist udbrændte slot byggede han en ny slotsbygning ude

på næsset ved Furesø. Til slottet blev der anlagt et storslået parkanlæg. Noget af parken var et barokpræget anlæg med lindealléer, men den største del var et romantisk, engelsk parkanlæg med importerede eksotiske træer og maleriske udsigter. Næsseslottet er i dag privatejet, men der er offentlig adgang til parken.

10 Marienborg, der nu er statsministerens repræsentationsbolig, blev opført 1785 som sommerbolig for viceadmiral Olfert Fischer, der var direktør for Asiatisk Kompagni. Olfert Fischer var far til den søhelt (af samme navn), der omkom i 1801 under slaget på Rheden.

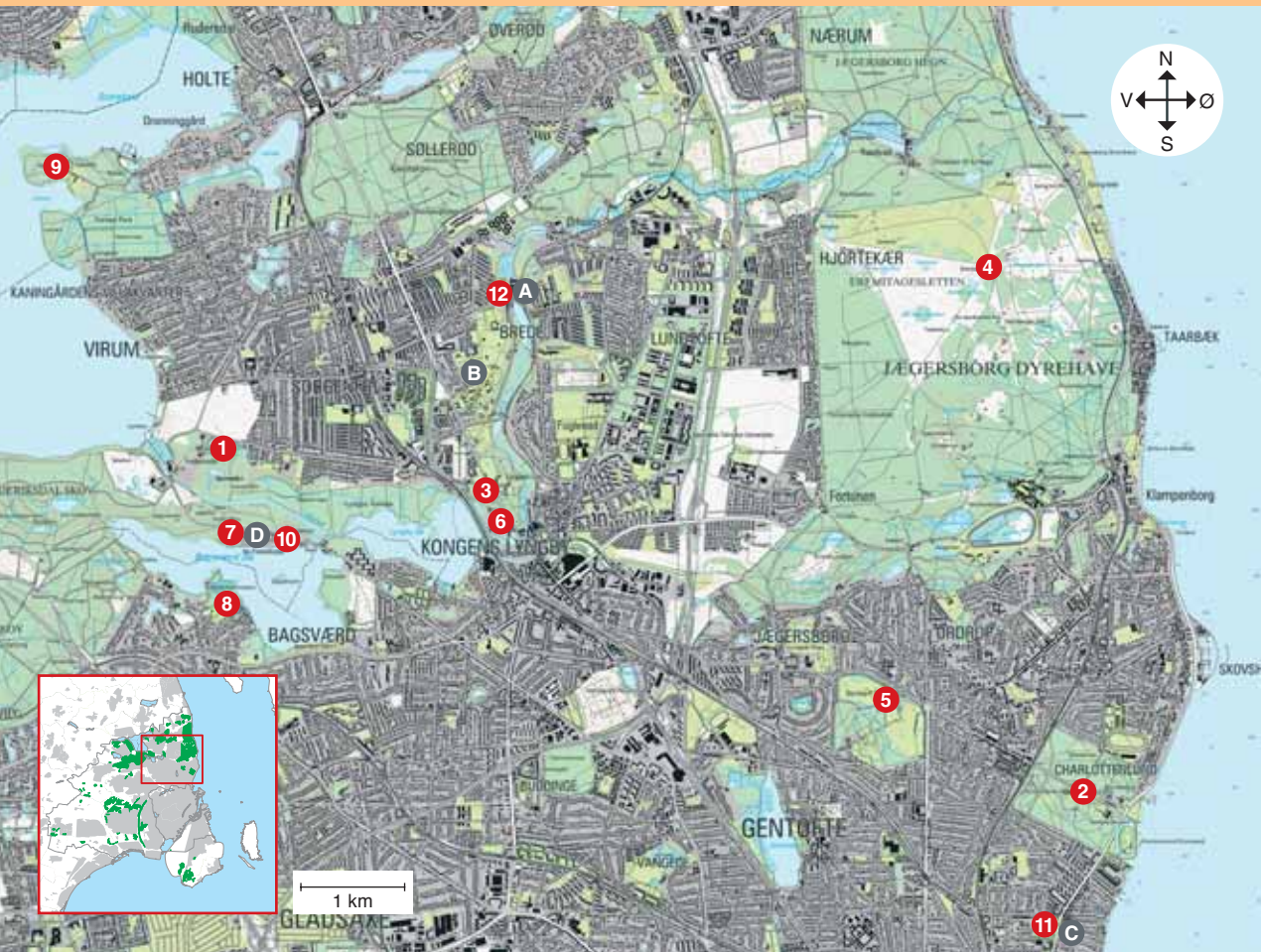
11 Øregård blev opført i 1806 af storkøbmanden J. Søbøtke med J.J. Ramée som arkitekt. Øregård er i dag museum og huser blandt andet Gentofte Kommunes historisk-topografiske samling.

12 Brede Værk udviklede sig til det største fabriksanlæg langs Mølleåen og havde i begyndelsen af 1900-tallet karakter af et bysamfund med op til 1.000 indbyggere. Ud over fabriksbygninger, kontorbygninger og fabrikantboligen var der næsten 400 arbejderboliger samt butikker, sparekasse, spisehus, fælleshaver, bibliotek, badeanstalt, skole, børneasyl og vuggestue.

Brede nævnes i 1370 som kornmølle og blev i 1628 ombygget til krudtværk. I 1700-tallet var Brede Danmarks vigtigste kobbeværk og i 1832-1956 fungerede værket som klædefabrik. I dag er bygningerne ejet af Nationalmuseet.

- A** Brede Værk
- B** Frilandsmuseet
- C** Øregaard Museum
- D** Sophienholm

Se side 88 for mere information.

Ved Frederiksdal Slot

Frederiksdals historie går tilbage til midten af 1200-tallet og området har siden 1600-tallet været et af de mest populære udflugtssteder i Københavns omegn. I 1739 overlod Christian VI Frederiksdal til sin udenrigsminister, Sigismund Schulin. Han opførte det nuværende Frederiksdal Slot, der stadig ejes og beboes af familien Schulin. Skoven omkring Frederiksdal er i dag den største privatejede skov i Københavns amt, men store dele er fredet og tilgængelig for publikum.

A **Stemmeværket i Frederiksdal.** Som et led i Københavns Landbefæstning blev Frederiksdals gamle vandmølle i 1886-87 revet ned og erstattet med et stemmeværk, der i dag ligger under broen. Samtidig blev Mølleåen mellem Frederiksdal og Lyngby Sø rettet ud og gjort til kanal. Idéen var, at man i krigstid kunne lukke vand fra Furesø ud i store oversvømmelsesanlæg fra Vestvolden til Klampenborg. I dag er Frederiksdal et vigtigt støttepunkt for friluftslivet med kanoudejlning og adgang til Frederiksdals skove.

B Nord for Fæstningskanalen ses **Frederiksdal Slot**, fornemt placeret i det kuperede landskab. Skjult i skovbrynet mod syd ligger "Sneglebjerget" – en del af et barokt haveanlæg, der aldrig blev fuldført. Læg i øvrigt mærke til rækken af gamle træer længere fremme ad stien: Lind, hestekastanie, parklind, avnbøg, rødel, ahorn og bøg.

C På den anden side af "**Kobro**" ses en gammel hulvej, som blev skabt af slid fra utallige kvægdrufter til engene syd for åen. Heraf formentlig også broens navn. Den smalle skovsti til højre for hulvejen følger Mølleåens oprindelige åbrink.

D "**Louisekilden**" er et sandstensmonument fra 1791, udformet af arkitekten C.F. Hansen. Det blev opført på kanten af ådalen, der dengang var en åben eng. Den unge enke på Frederiksdal, Sophie Hedvig Schulin, viste på den måde sin taknemmelighed over for sin ældre søster, der hjalp hende med den daglige drift af gården. Københavns Amt har ydet tilskud til restaurering af monumentets omgivelser.

E **Spurveskjulskoven** er en del af Frederiksdal Gods og dens vestlige del er forbeholdt Frederiksdal Slots beboere.

F "**Spurveskjul**" er navnet på et tidligere landsted, som maleren Nicolai Abildgaard købte i 1805. Her opførte han den nuværende italienske landvilla. Ved siden af villaen ligger et lille bindingsværkshus, som siges at være det hus, der inspirerede H.C. Andersen til at skrive sangen "Hist hvor vejen slår en bugt".

G Fra hovedindkørslen til **Frederiksdal Slot** fås et godt indtryk af det fine anlæg, bygget efter fransk mode, som tiden foreskrev det i midten af 1700-tallet. Det er tegnet af arkitekten Nicolai Eigtved og stod færdigt i 1745. Mod vest er der en pragtfuld udsigt over Frederiksdals fredede marker og Furesø.

H Her lå middelalderborgen **Hjortholm**, der blev opført omkring 1230 af Roskildebispen. Fra Hjortholm blev Roskilde Domkirkes omfattende jordegods i Nordsjælland administreret. Borgen blev ødelagt under Grevens Fejde og overgik ved reformationen i 1536 til kongen.

I **Det ældste Frederiksdal** er markeret i planen ved traktørstedet "Den Gamle Have". Antagelig er det rester af hovedbygningen, som hørte til vandmøllen i Frederiksdal – der dengang hed Hjortholm Mølle. Bygningen blev senere indrettet og benyttet som sommerbolig af Frederik III.

Turen er ca. 3 km og følger stier gennem fredede og offentligt tilgængelige arealer ved Frederiksdal Slot. Der findes informationstavler, som uddyber teksten i turfolderen, ved følgende steder: Stemmeværket i Frederiksdal, Hjørtholm og Den Gamle Have.

A Udvalgte seværdigheder

0 200 m

Gentofte Sø – Brobæk Mose

Gentofte Sø er en af landets reneste søer og har indtil for halvtreds år siden leveret drikkevand til København. På en vandretur rundt om Gentofte Sø og Brobæk Mose kan du opleve et naturområde, der helt er omsluttet af by, men som alligevel kan give dig helt særlige naturoplevelser. Sø- og moseområdet er meget varieret og har alt fra tætte rørsumpede naturkov til blomsterenge og åbne søflader.

A **Gentofte Sø** er en del af en smeltevandsdal, der blev formet i forbindelse med sidste istids afslutning for 11.000 år siden. Oprindeligt har søen været op til 17 meter dyb. Planterester og andet organisk materiale har gennem årtusinder fyldt søen op og i dag er søen blot 1,6 meter på det dybeste sted. Vandets kvalitet er høj og søen har indtil 1959 været drikkevandsreservoir for København. Det er Københavns Kommune, der ejer Gentofte Sø, mens Gentofte Kommune ejer areaerne omkring søen.

B På hjørnet af **Mitchellstræde** ned til Gentofte Sø ligger to gulkalkede bygninger. Bygningerne blev opført i 1795 af den skotske immigrant og strømpevæver Alexander Mitchell, som strædet er opkaldt efter. Han etablerede her en strømpefabrik, der senere blev udvidet med et blegeri og et vaskeri. Den lille fabrik var i drift i ca. 100 år.

C Gentofte Sø og Brobæk Mose er udpeget til **habitatområde**. Udpegningen af internationale naturbeskyttelsesområder er foretaget for at beskytte og bevare bestemte naturtyper og arter af dyr og planter, som er af betydning for EU. I Danmark findes der 254 habitatområder, hvoraf Gentofte Sø og Brobæk Mose er ét. Vandet i søen er så rent, at sjældne vandplanter som stjernetråd kan vokse i søen. I den klare lavvandede del af søen kan man se de kæmpestore karper, gedder, sudere og aborre. Vil man gerne fiske, er det kun tilladt at fiske fra båd og kræver et fiskekort.

D **Milestenen** ved Lyngbyvej markerer afstanden én mil (7½ km) til Nørreport. Milestenen blev opsat i midten af 1700-tallet under Frederik V i forbindelse med forbedring og udbygning af

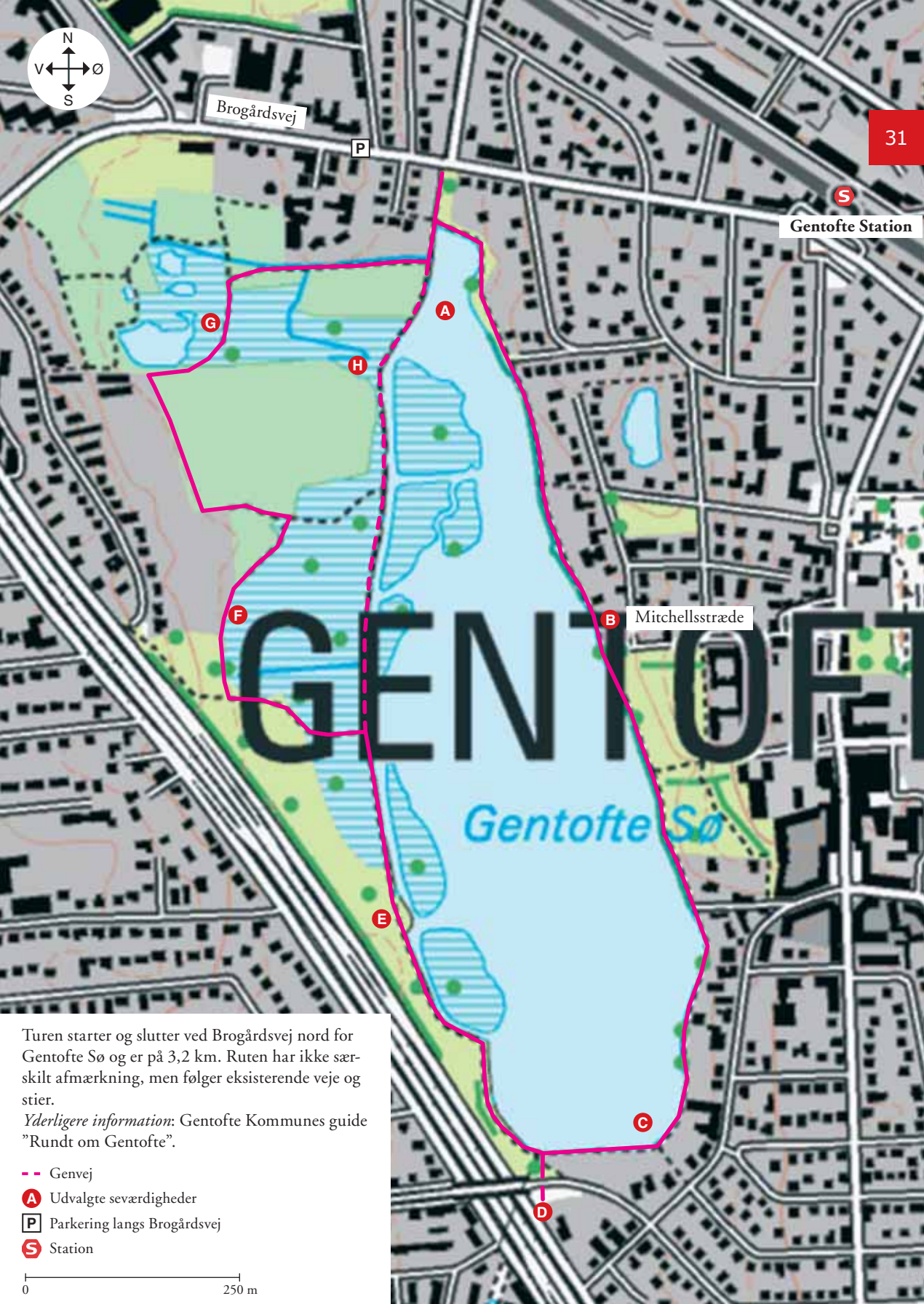
kongevejene. Oprindeligt var milestenene lavet af norsk marmor, men de kunne ikke holde til det danske vejr. De nye milesten, som erstattede de gamle, blev udhugget af bornholmsk granit, under Frederik VI i 1837. Kongens navnetræk kan ses på stenen.

E **Rød sandsten** med ejendommelige ”affarvningsringe”. Sandstenen er fundet under udgravning i forbindelse med udvidelsen af Lyngbyvejen. Sandstenen er af isen transporteret hertil fra Dalarne i Midtsverige, hvor sandstenen blev dannet for ca. 1,1 milliard år siden. Den røde farve skyldes det jernholdige mineral hæmatit, der ligger som en kappe uden på alle sandkornene. Ved en proces, måske forårsaget af bakterier, blev hæmatitten affarvet og hvide ringe blev dannet.

F **Blomsterengen** indeholder et væld af smukke blomster. I forsommeren kan man se en række mindre almindelige blomster såsom trævlekrone, tvebo baldrian og engforglemmigøj. I området vokser også flere af de fredede orkidéer, blandt andet priklæbet gøgeurt og sumphullåbe. Gentofte Kommune har siden 1981 gennemført naturpleje ved at slå og fjerne græs og buske for at genskabe lysåbne levesteder for de mange sjældne dyr og planter. Tidligere græssede dyr på engene, men klager fra naboerne over lugten fra dyrene stoppede afgræsningen i 1932.

G **Brobæk Mose** var indtil 1982 ejet af Nordisk Insulinlaboratorium. En del af mosen blev indrettet til udendørs opholdsarealer for patienter med sukkersyge. Derfra stammer navnet ”Insulinmosen”, som Brobæk Mose kaldes i folkemunde. Mosen indeholder et meget spændende dyre- og planteliv og blev af den grund fredet i 1988.

H Tag en afstikker ud over ”**den flydende sti**”. Broen er anlagt i 1932 som afslutning på stien rundt om søen. Det viste sig at være umuligt at anlægge et stabilt stifundament på den bløde søbund. Beslutningen om at anlægge en pontonbro blev taget efter at et helt tipvognstog med fyldmateriale en nat forsvandt ned i søens bløde dynd. Fra pontonbroen kan man en stille forårs morgen høre rørsumpens helt specielle sangkor af rørsanger, rørspurv og vandrikse.

Brogårdsvej

Gentofte Station

Mitchellsstræde

GENTOFTE

Gentofte Sø

Turen starter og slutter ved Brogårdsvej nord for Gentofte Sø og er på 3,2 km. Ruten har ikke særskilt afmærkning, men følger eksisterende veje og stier.

Yderligere information: Gentofte Kommunes guide "Rundt om Gentofte".

- - - Genvej
- A Udvalgte seværdigheder
- P Parkering langs Brogårdsvej
- S Station

0 250 m

Københavns Befæstning Lyngby-Klampenborg

I forbindelse med udbygningen af Københavns Befæstning blev der i 1886-88 opført en række oversvømmelsesanlæg, som skulle beskytte København mod angreb fra nord. Hvis fjenden kom, ville man lukke 11 millioner kubikmeter vand fra Furesø ud i en gravet kanal – fæstningskanalen – til Lyngby Sø og videre til Ermelunden. Herfra kunne man via et system af dæmninger og sluser skabe kontrollerede oversvømmelser – en Nordre Oversvømmelse af de lave ”Lyngby Enge” mellem Ermelunden og Klampenborg, og en Søndre Oversvømmelse af de naturlige lavninger ned mod Utterslev Mose.

A To lodrette furer i cementen på jernbanebroen ved **afløbet fra Lyngby Sø til Mølleåen** afslører placeringen af en sluse, der kunne lukkes, hvis man ønskede at dirigere vandet over i fæstningskanalen og videre til oversvømmelsesanlægene.

B **Fæstningskanalen** gik i en bue nord om kirkegården og Lyngby Storcenter. Kanalen delte byen i to dele, og var kun forbundet med fire vejbroer. I tilfælde af krig skulle broerne og bygningerne nord for kanalen sprænges i luften, så de ikke kunne yde dækning for fjenden.

C Fra Lyngby til **Ermelundsbakken** blev fæstningskanalen ført gennem de lave arealer i Lyngby- og Thordals Mose. Øst for moserne gravede man gennem Ermelundsbakken. Stien følger fæstningskanalen, der var vandførende indtil 1928, men senere blev fyldt op.

D Hvor Ermelundsvej med en bro føres over dalen, var der et **stemmeværk**, som adskilte fæstningskanalen fra oversvømmelsesanlægget. I krigstid kunne der lukkes op for vandet, så det fossede ud i bassinet øst for vejen.

E **Dæmning VI** lå hvor Soløsevej krydser stien. Trappen syd for vejen fører ned til bassinet ved Jægersborg og Søndre Oversvømmelse.

F **Dæmning I**. Stien fører over den første af dæmningerne i den Nordre Oversvømmelse. Vandet fra bassinet vest for dæmningen kunne løbe rundt om den lille bakke nord for stien til et stemmeværk. Herfra kunne det fosse ned i bassinet øst for dæmningen.

G Klampenborgvej ligger oven på **Dæmning II**. Fra vejen kan man se en betonkonstruktion på dæmningens østside. Det er en ”styrteseng”, som skulle bremse hastigheden af det fossende vand, der løb over dæmningen og dermed forhindre dæmningen i at blive undermineret.

H **Batterierne i Ordrupkrat** skulle forhindre fjenden i at komme ud på dæmning I og II, og på to dæmninger, der lå ved galopbanen.

I **Christiansholms Batteri**. Fra Hvidørevej ses bagsiden af det trekantede fort, der skulle beskytte anlæggets fire østligste dæmninger. Der er senere bygget villaer oven på fortet.

J **Dæmning V** bliver i dag benyttet som perron på Klampenborg Station. Det kan dog være svært at se terrænforskellen mellem dæmningen og bassinerne.

K Hvis man cykler tilbage til Lyngby, kan man lægge turen forbi det spændende **Fortunfort**.

Du kan læse mere om befæstningen i pjecen: Københavns nyere Befæstning, udgivet af Københavns Amt.

Turen er knap 10 km. Der kan være steder med blød bund. Ruten har ikke særskilt afmærkning, men følger eksisterende veje og stier.

- 1** Gå ned gennem stationens gangtunnel. Kør ad cykelstien langs jernbanen til Gammel Bagsværdvej, Rønne Allé og følg Mortonsvej rundt om Teknisk Skole. Ved skolens P-plads går der en trappe ned til broen over fæstningskanalen.
- 2** Gå ned ad trappen lige før Kongekilde Kro.
- 3** Østre Ordrupkrat Batteri ligger på væddeløbsbanens område – mellem staldene og den gamle tribune. Følg vejen bag om staldene. Vis hensyn over for heste og ryttere. Ingen adgang på løbsdage.

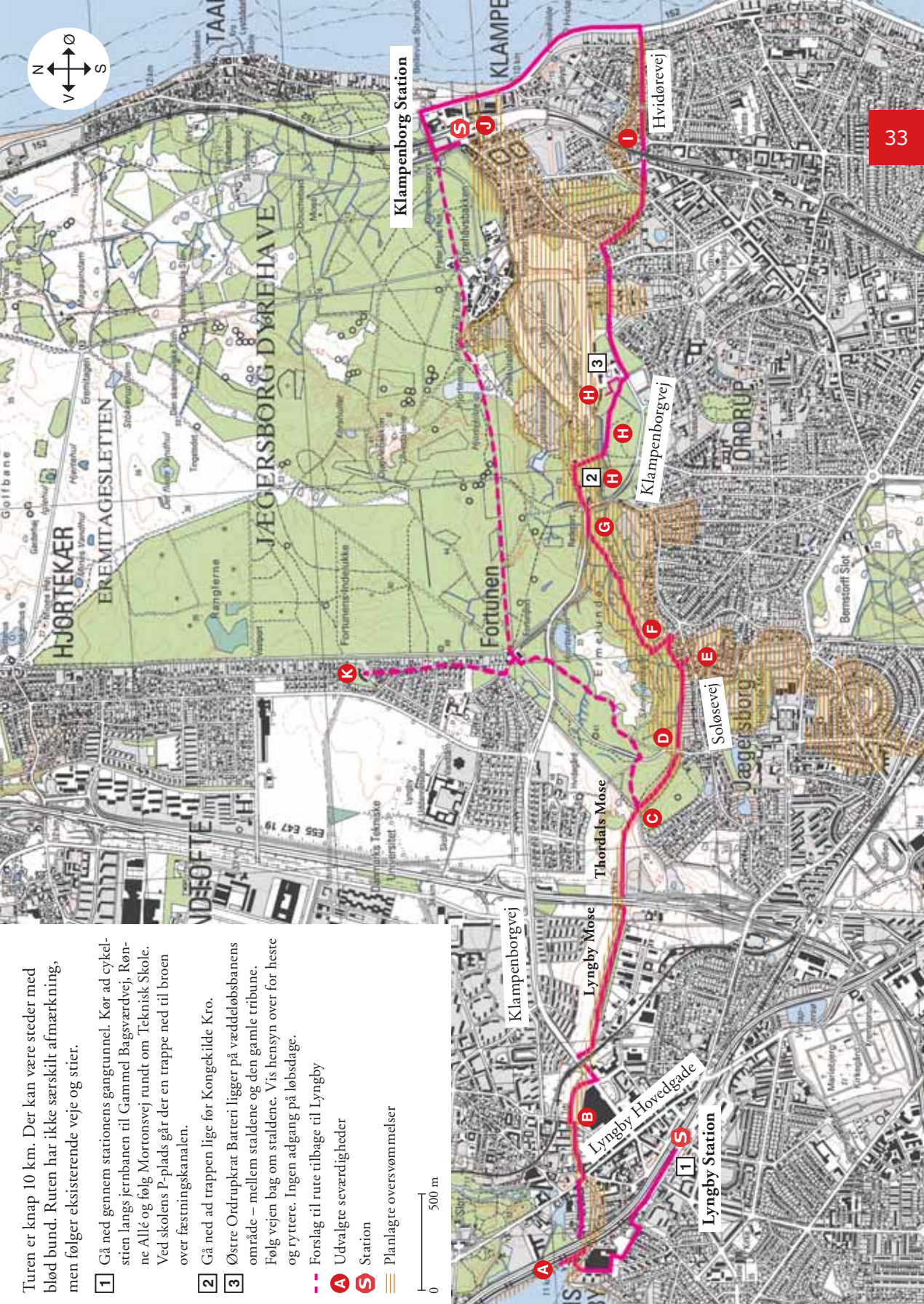
--- Forslag til rute tilbage til Lyngby

A Udvalgte seværdigheder

S Station

=== Planlagte oversvømmelser

0 500 m

Lyngby Åmose – Frederiksdal

På cykelruten fra Lyngby Station til Skovbrynet Station kommer man gennem et meget afvekslende landskab. Først ad Prinsessestien gennem Lyngby Åmoses sumpe og senere gennem Frederiksdal Skov, hvor det kuperede terræn med de stejle skråninger er skabt af is og smeltevand for over 10.000 år siden.

A Lyngby Åmose blev dannet ved at vegetationen langsomt voksede ud i den lavvandede nordlige del af Lyngby Sø. Indtil 1930'erne var mosen et åbent, sumpet område med tagrør og lavt krat af birk og pil. Virumbønderne skar rør til tagdækning og brugte krattets grene til hegn og brændsel. På den måde var de med til at holde trævæksten nede. I dag er størstedelen af mosen dækket af sumpskov med el og birk og gennemskåret af grøfter og kanaler. Her vokser op mod 300 forskellige planter. Mosen er også levested for et væld af insekter, padder og fugle. På en tur gennem mosen kan man være heldig at møde både rådyr, ræve og egern.

B Til venstre for stien ligger en **åben moseflade**, hvor kommunen rydder opvæksten af birke-træer. Mosebunden består her af tørvemosser og der vokser mange spændende planter. Om foråret er det åbne område hvidt af uldtotterne fra tuekæruld og i eftersommeren er mosefladen farvet violet af hedelyngens blomster.

C Klopstock-Egen er én af landets gamle, smukke ege. Den er opkaldt efter den tyske digter F. G. Klopstock, der fra 1751 boede i Lyngby.

D **Louisekilde** er i dag udtørret. Den daværende ejer af Frederiksdal, Sophie Hedvig Schulin, rejste det lille sandstensmonument i taknemlighed over sin ældste søster, der hjalp hende med driften af gården, da hun efter Frederik Ludvig Schulins død i 1781 blev enke.

E Det nuværende **Frederiksdal Slot** blev opført af Christian den VI's udenrigsminister, Sigismund Schulin. Slottet ejes og bebos stadig af familien.

F **Frederiksdal Vandmølle** var oprindeligt kornmølle, men vandkraften blev senere brugt i et kobberværk. Omkring værket opstod en hel lille by med håndværkerboliger og kro. Møllen nedbrændte omkring 1830.

G **Mølleåen** blev i forbindelse med anlægget af Københavns Landbefæstning i årene 1886-88, anlagt som kanal på strækningen fra Furesø til Lyngby Sø. Fra **slusen i Frederiksdal** kunne man lukke Furesøs vand ud gennem kanalen til en række oversvømmelsesområder, der var en del af forsvarsanlægget.

H **Frederiksdal** er et meget populært udflugtsmål. I sæsonen er her kano- og bådudlejning og anløbsbro for Bådparten. På traktørstedet kan man få kaffe og is.

I Den fugtige og mudrede sænkning på højre hånd er sporet efter en af de tidligere **karpedamme**. Det lille vandløb i bunden afvandede sænkningen, og jordvoldene udgjorde i sin tid dammens sider. I 1600-tallet var det svært at skaffe friske saltvandsfisk og man begyndte at opdrætte karper i dambrug. I Frederiksdal blev karpedammen anlagt i lavningerne omkring Hulsø. Københavns Amt har givet økonomisk støtte til at genskabe én af dammene.

Turen er 7 km. I Lyngby Åmose er stierne smalle og der kan være blød bund. I skoven kan det være nødvendigt at trække op ad de stejle bakker. Der kan være steder med blød bund.

Ruten har ikke særskilt afmærkning, men følger eksisterende veje og stier. Fra Lyngby Sø følger turen afmærkede stier.

Skovbrynet Station

- A** Udvalgte seværdigheder
- S** Station

0 500 m

Rundt om Bagsværd Sø og Lyngby Sø

Cykelruten starter og slutter på en P-plads i Aldershvile Skov – 500 meter fra Skovbrynet Station. En trediedel af turen går gennem nogle flotte og stærkt kuperede skovlandskaber, hvis stejle skrånninger er skabt af is og smeltevand for over 10.000 år siden. Den øvrige del af turen går gennem Lyngby Åmoses spændende ellesumpe og senere langs søbredden ved de to smukke søer.

A Fra **tilskuerpladserne** kan man følge opløbet af kaproningsstævnerne, der har været afholdt på Bagsværd Sø siden 1931. Søen er kendt som én af Europas bedste og smukkeste kaproningsbaner.

B Den fugtige lavning på venstre hånd er resterne af en **karpedam**. I 1600-tallet var det svært at skaffe friske saltvandsfisk, og man begyndte at opdrætte karper i dambrug.

C **Frederiksdal Vandmølle** var oprindeligt kornmølle, men vandkraften blev senere brugt i et kobberværk. Omkring værket opstod en hel lille by med håndværkerboliger og kro. Møllen nedbrændte omkring 1830.

D **Mølleåen** blev i forbindelse med anlægget af Københavns Landbefæstning, i årene 1886-88, anlagt som kanal på strækningen fra Furesø til Lyngby Sø. Fra slusen i Frederiksdal kunne man lukke Furesøs vand ud gennem kanalen til en række oversvømmelsesområder, der var en del af forsvarsanlægget.

E Det nuværende **Frederiksdal Slot** blev opført af Christian den VI's udenrigsminister, Sigismund Schulin. Slottet ejes og beboes stadig af familien.

F **Louisekilde** er i dag udtørret. Den daværende ejer af Frederiksdal, Sophie Hedvig Schulin, rejste det lille sandstensmonument over sin ældste søster, der hjalp hende med driften af gården, da hun i 1781 blev enke.

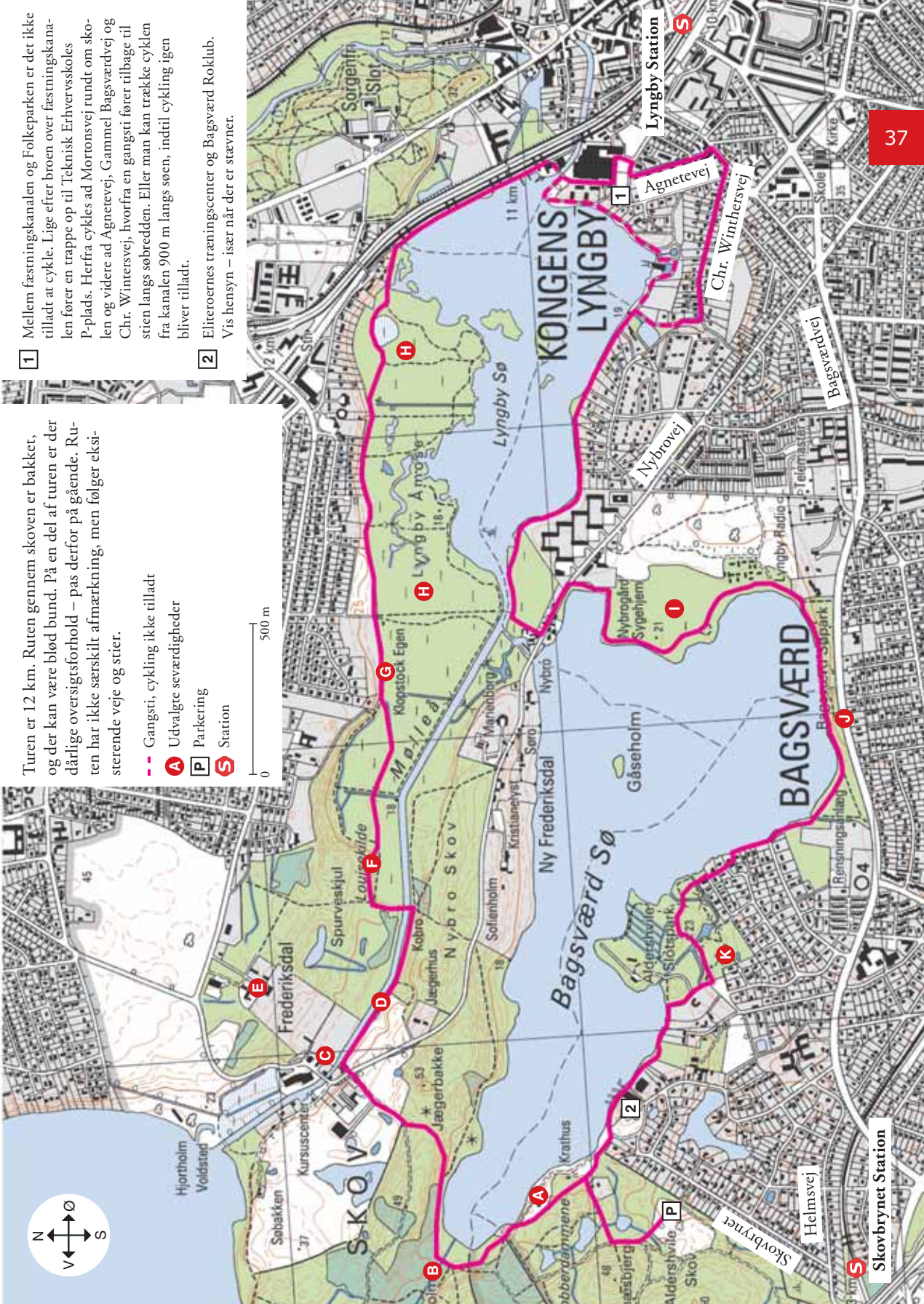
G **Klopstock-Egen** er én af landets gamle, smukke ege. Den er opkaldt efter den tyske digter F.G. Klopstock, der fra 1751 boede i Lyngby.

H Indtil 1930'erne var **Lyngby Åmose** et åbent, sumpet område med tagrør og lavt krat af birk og pil. Virumbønderne skar rør til tagdækning og brugte krattets grene til hegn og brændsel. De var på den måde med til at holde trævæksten nede. I dag er størstedelen af mosen dækket af sumpskov med el og birk og gennemskåret af grøfter og kanaler. Her vokser op mod 300 forskellige planter, og mosen er levested for mange insekter, padder og fugle.

I **Radiomarken**. Stien gennem ellesumpen er kantet med en brostensrække, der tjener som "ledelinie" for svagtseende. Københavns Amt har finansieret den 1,5 km lange sti for synshandicappede.

J **Bagsværd Søpark** opstod ved sammenlægning af en række villaers baghaver i forbindelse med anlæg af Bagsværdvejen. Flere af parkens gamle træer og buske stammer fra villahaverne.

K **Aldershvile Slotsruin**. I 1780'erne opførtes Aldershvile som landsted for dronning Juliane Maries hofchef, Th. Holmskjold. Ejendommens mest kendte ejer var dog Angelica Ewans – "Grevinden af Bagsværd". I 1909 nedbrændte hendes overdådigt indrettede slot. I dag ejer Gladsaxe Kommune ruinen og parken.

1 Mellem fæstningskanalen og Folkeparken er der ikke tilladt at cykle. Lige efter broen over fæstningskanalen fører en trappe op til Teknisk Erhvervsskoles P-plads. Herfra cykles ad Mortonsvej rundt om skolen og videre ad Agnetevej, Gammel Bagsværdvej og Chr. Wintersvej, hvorfra en gangsti fører tilbage til sieten langs søbredden. Eller man kan trække cyklen fra kanalen 900 m langs søen, indtil cykling igen bliver tilladt.

2 Eliteroernes træningscenter og Bagsværd Roklub. Vis hensyn – især når der er stævnet.

Turen er 12 km. Ruten gennem skoven er bakket, og der kan være blød bund. På en del af turen er der dårlige overigtsforhold – pas derfor på gående. Ruten har ikke særskilt afmærkning, men følger eksisterende veje og stier.

- - Gangsti, cykling ikke tilladt

A Udvalgte seværdigheder

P Parkering

S Station

0 500 m

Langs Mølleåen fra Sorgenfri til Skodsborg

Turen går fra Sorgenfri Station til Skodsborg Station gennem Mølleådalens naturskønne landskab med ellesumpe og rørskov, åbne søflader og skovbevoksede bakker. Gennem århundreder blev vandkraften udnyttet, og Mølleådalen var engang det vigtigste industriområde i Danmark. De mange opstemmede damme gav vand til møllerne, der drev kornkværne, stampe-, krudt- og metalværker. I dag er mange af bygningerne ved møllestederne fredede. På turen passerer 6 møleværker.

A Møllen ved Fuglevad var i lang tid kornmølle. I den nuværende møllebygning fra 1874 blev der, som ved mange andre møller langs åen, installeret en vandturbine. Lokalbanen fra Jægersborg til Nærum stopper ved Fuglevad Mølle. Banen åbnede i 1900 og skulle blandt andet transportere personer og gods til Mølleåens virksomheder.

B Brede nævnes som kornmølle allerede i 1370. I 1628 blev der oprettet et krudtværk, der senere blev ombygget til kobbertværk. I 1832 blev Brede Værk omdannet til klædefabrik, og der opstod et helt bysamfund omkring fabrikken. Der blev gennemført sociale ordninger og opført boliger og institutioner for fabrikkens arbejdere. I dag anvender Nationalmuseet bygningerne, der blandt andet rummer en permanent udstilling om storproduktion og småsamfund i Mølleådalen.

C Ørholm Mølle er ligesom Brede nævnt allerede i 1370. Kornmøllen blev i midten af 1500-tallet omdannet til krudtmølle. Fra 1724 produceredes kobbertøj og jernvarer, og i 1793 blev der startet en papirproduktion. Ørholm Mølle blev sammen med Nymølle og Strandmøllen Danmarks største papirindustri. Der var industrivirksomhed i Ørholm frem til 1977. Bygningerne bruges i dag af Nationalmuseet.

D Nymølle blev i midten af 1600-tallet omdannet til en kobberhammermølle. I 1794 blev der også her – ligesom i Ørholm – startet papirfabrik. I 1938 blev der etableret farveri, og denne

virksomhed fortsatte frem til 1974. Nymølle ejes i dag af Nationalmuseet.

E En markant bro fører over Mølleåen. Broen bærer store vandledninger, der fører drikkevand fra Sjælsø ind til Lyngby og Gentofte.

F Ved Stampen var der allerede i 1200-tallet kornmøller. Omkring 1620 blev der anlagt en stampemølle – et valkeværk – hvor nyvævet klæde blev stampet tæt og solidt. Tekstilproduktionen ophørte i 1914, hvor en brand ødelagde fabrikken. De gamle bygninger er nu væk.

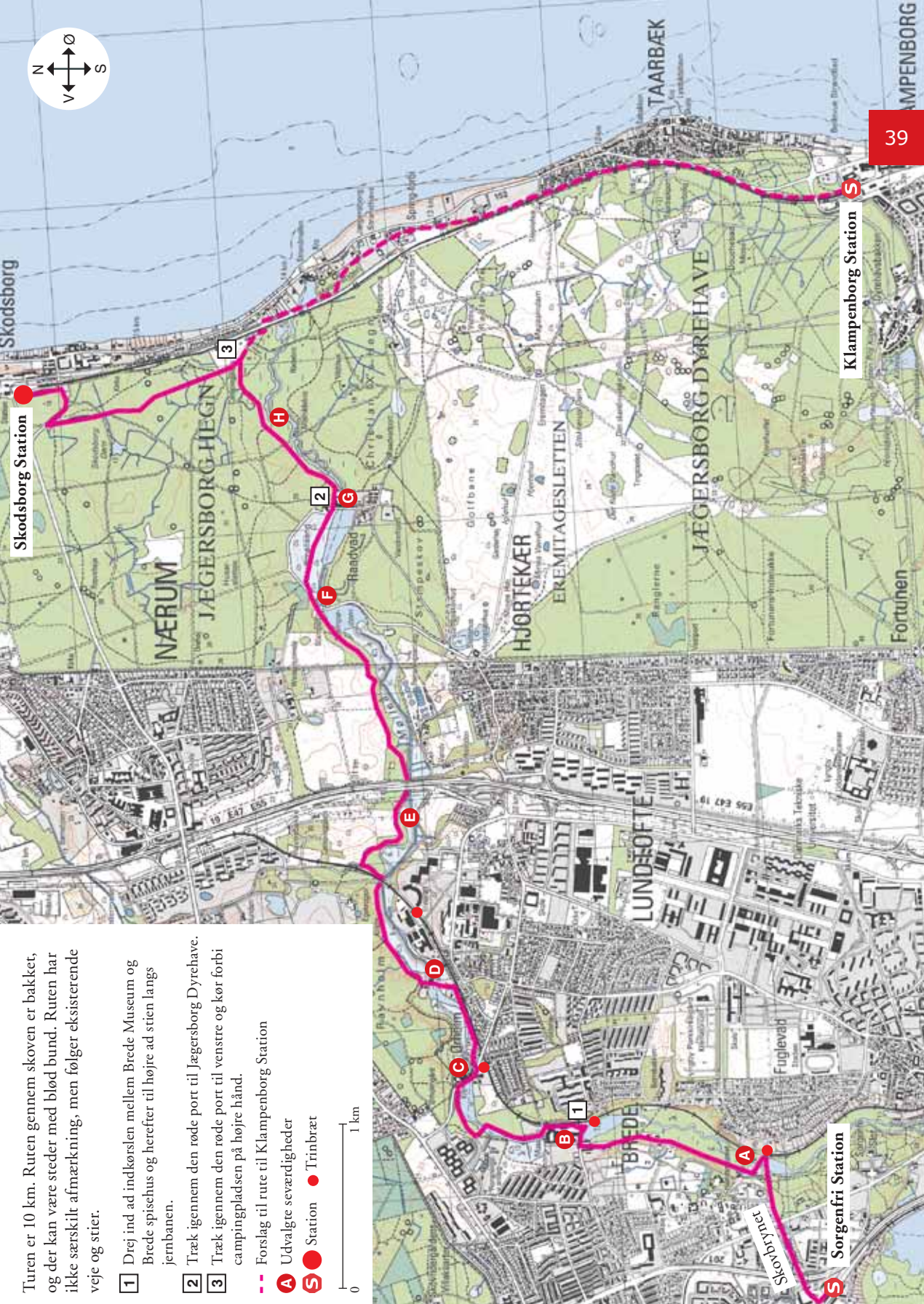
G Industriproduktionen i Raadvad begyndte i 1643. Raadvad er mest kendt for sine jernvarer, der blev produceret her frem til 1972. Den isolerede beliggenhed var med til at skabe et særligt fællesskab omkring fabrikken – med skole og et aktivt foreningsliv. Både de gamle arbejderboliger og fabriksbygningerne er bevaret. Nogle af bygningerne rummer i dag Nordisk Center til bevarelse af Håndværk.

H Ellesump er almindelig langs Mølleåen. I ellesump vokser mange slags blomster, f.eks. engkabelleje, iris og langbladet ranunkel. Elletræer holder af at stå med ”fødderne” i vand. Tidligere blev elletræ brugt til dyrehegn, fletværk i bindingsværk og skafter til redskaber. Man nedskar – stævnedede – træerne, så de satte nye skud fra stubben.

Turen er 10 km. Ruten gennem skoven er bakket, og der kan være steder med blød bund. Ruten har ikke særskilt afmærkning, men følger eksisterende veje og stier.

- 1** Drej ind ad indkørslen mellem Brede Museum og Brede spiseshus og herefter til højre ad stien langs jernbanen.
- 2** Træk igennem den røde port til Jægersborg Dyrehave.
- 3** Træk igennem den røde port til venstre og kør forbi campingpladsen på højre hånd.

- Forslag til rute til Klampenborg Station
- A** Udvalgte seværdigheder
- S** Station
- Trinbræt

Københavns Befæstning Lyngby-Husum

I perioden 1886-94 blev Københavns Landbefæstning udbygget og moderniseret. På det flade terræn mod vest opførtes Vestvolden som en 14 kilometer befæstet vold med tilhørende vandgrav. I det bakkede og skovklædte terræn mod nord blev anlagt udformet på en helt anden måde. Yderst opførte man en kæde af forter og batterier placeret på høje punkter med godt udsyn. Inderst mod København ville man, via gravede kanaler, lede vand fra Furesø og oversvømme en række naturlige lavninger: En Nordre Oversvømmelse fra Ermelunden til Klampenborg og en Søndre Oversvømmelse fra Ermelunden til Vestvoldsanlægget ved Husum – via Gentofte Sø og Utterslev Mose. Cykelruten følger først fæstningskanalen fra Lyngby til Ermelunden, dernæst den Søndre Oversvømmelse, og til slut den nordlige del af Vestvolden til Husum.

A Hvis der blev åbnet for sluserne i **Frederiksdal Stemmeværk**, ville vandet til oversvømmelsesanlæggene strømme fra Furesø via en gravet fæstningskanal til Lyngby Sø.

B Broen går over den eneste del af **Fæstningskanalen** fra Lyngby Sø til Ermelunden, der er bevaret stort set som den så ud, da den blev anlagt i 1886-87.

C **Kolonihaverne** langs stien ligger direkte oven på den gamle fæstningskanal. Efter 1. verdenskrig havde oversvømmelsesanlægget helt udspillet sin rolle som forsvarsanlæg, og i 1928 blev fæstningskanalen fra Lyngby Hovedgade til Ermelunden fyldt op.

D Fæstningskanalen fulgte naturlige lavninger, men det var nødvendigt at grave sig igennem **Ermelundsbakken**. Cykelstien følger kanalen gennem bakken, men ligger mange meter over det oprindelige niveau, fordi området tidligere har været brugt som fyldplads.

E Under vejbroen lå **Ermelundens Stemmeværk**. I fredstid stod der vand herfra til Furesø. I krigstid kunne der åbnes for slusen og 11 millioner m³ vand strømme ud i de to oversvømmelses-

anlæg, hvoraf Nordre Oversvømmelse kunne modtage cirka 1/3 og Søndre Oversvømmelse cirka 2/3 af vandet. Det ville tage 3-8 dage at fylde oversvømmelsesbassinerne, afhængig af hvor meget man åbnede for sluserne.

F **Dæmningen på Soløsevej**. Går man fra stien op ad trappen til Soløsevej, står man på en dæmning. Når bassinet nord for dæmningen var fyldt, ville vandet løbe over dæmningskronen ned mod Hundesø Mose syd for dæmningen.

G **Jægersborgdæmningen** ligger under Jægersborg Allé umiddelbart vest for det sted, hvor stien kommer op på vejen. Dæmningen skulle regulere tilstrømningen af vand til Søndre Oversvømmelse syd for dæmningen.

H Stien følger **Gentoftekanalen**, der i fredstid ledte vandet fra Gentofte Sø til Emdrup Sø.

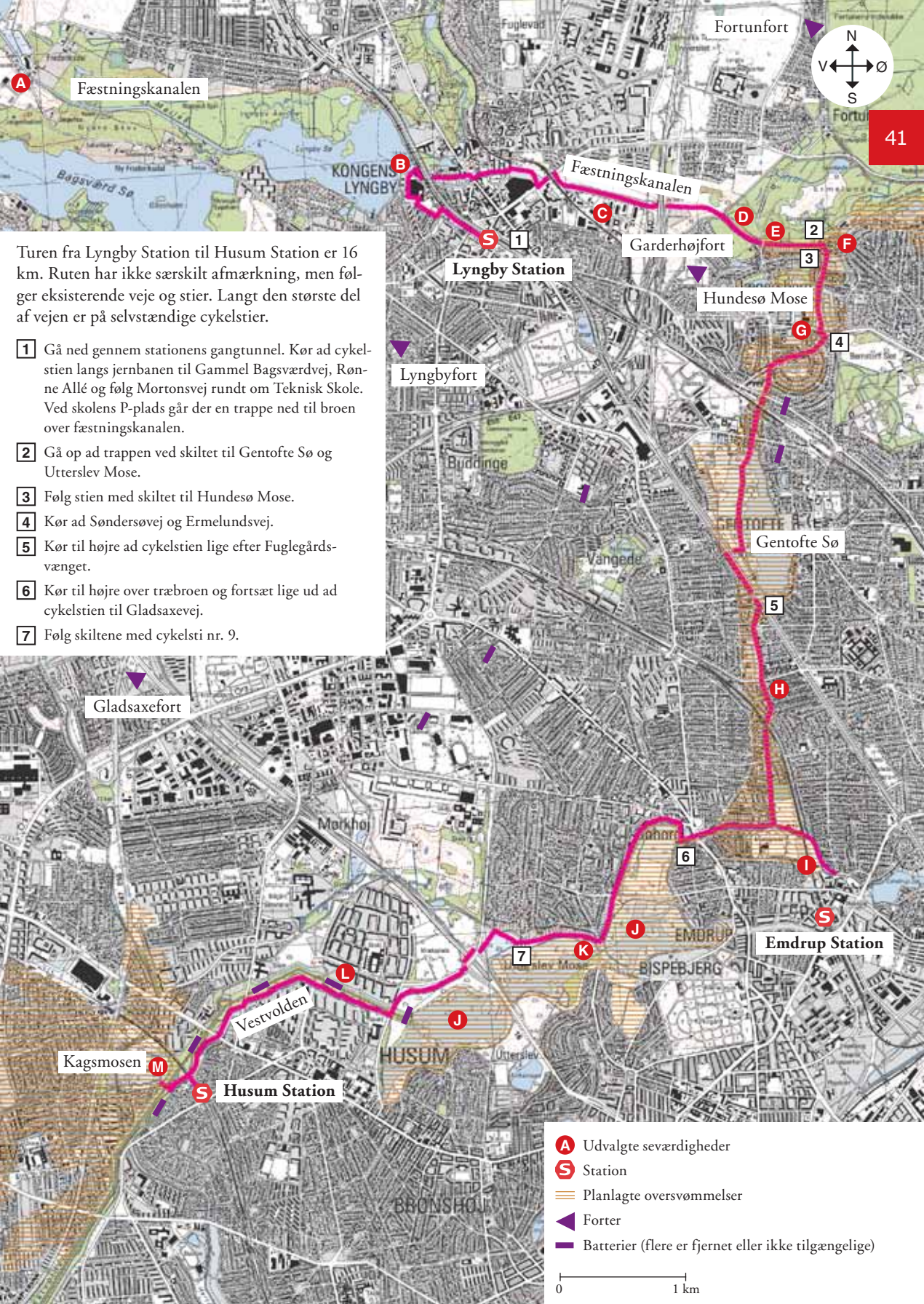
I **Emdrup spærredæmning** skulle i krigstid forhindre vandet i at løbe ud i Emdrup Sø og videre til søerne omkring den indre by. I dag kan dæmningen kun svagt anes. På Ellemosevej ligger en gul villa med rød støttemur oppe på den østlige del af dæmningen.

J **Utterslev Mose** var et sumpet og utilgængeligt område og dannede derfor en naturlig forhindring for fjendens indtrængen. Under 2. verdenskrig blev mosens, som beskæftigelsesarbejde, gravet op og fik sit nuværende udseende med åbent vand omgivet af rørskov.

K Forløberen for den nuværende vej dæmning var et militært **broanlæg**. Hvis fjenden kom, kunne broanlægget fjernes.

L **Vestvolden**. Stien følger indersiden af Vestvolden. Her var der anlagt batterier, hvis kanoner kunne beskyde det flade terræn foran volden.

M **Kagsmosebassinet** var med en kapacitet på 5 millioner m³ vand langt det største af oversvømmelsesens bassiner. Fra Utterslev Mose kunne vandet via Vestvoldens vandgrav ledes ud i den store lavning, der strakte sig 3 kilometer vest for volden.

Turen fra Lyngby Station til Husum Station er 16 km. Ruten har ikke særskiltet afmærkning, men følger eksisterende veje og stier. Langt den største del af vejen er på selvstændige cykelstier.

- 1** Gå ned gennem stationens gangtunnel. Kør ad cykelstien langs jernbanen til Gammel Bagsværdvej, Rønne Allé og følg Mortonsvej rundt om Teknisk Skole. Ved skolens P-plads går der en trappe ned til broen over fæstningskanalen.
- 2** Gå op ad trappen ved skiltet til Gentofte Sø og Utterslev Mose.
- 3** Følg stien med skiltet til Hundesø Mose.
- 4** Kør ad Sønderøvej og Ermelundsvej.
- 5** Kør til højre ad cykelstien lige efter Fuglegårdsvænget.
- 6** Kør til højre over træbroen og fortsæt lige ud ad cykelstien til Gladsaxevej.
- 7** Følg skiltene med cykelsti nr. 9.

- A** Udvalgte seværdigheder
- S** Station
- Planlagte oversvømmelser
- Forter
- Batterier (flere er fjernet eller ikke tilgængelige)

0 1 km